

Фрагменты. – Мінськ: Еврофорум. – 1997. – № 3 – 4.

Каток уніфікації, що протягом цього століття трамбував своєрідність культур між Балтикою та Понтом, здавалося б, назавжди заховав саму можливість різноманітності. Проте, варто було трохи послабитися тиску на ґрунт, як одразу ж, наче з-під землі, зійшли національно налаштовані інтелектуали, у повному обладунку досягнень світової думки, спрагли до багатоманітності, нелякані й зачаровані на Захід, поводячися так, немов тут уже є громадянське суспільство.

Журнал «Фрагменты» – свідчення існування посередині Європи витонченої білоруської культури, фактами якої поступово стають всі більш-менш суттєві моменти сучасного західного мислення, від Зігмунда Фройда й Мартіна Гайдеггера до Арнольда Гелена і Тараса Возняка включно. І тут характерна сама настанова на фрагментарність гуманітарного знання сьогодні, – надто вже відомі неодмінно тотальні наслідки системних, універсалістських побудов ХХ століття.

Вже узвичаївся погляд на Білорусь як на фрагмент минувшини в оточенні динамічніших сусідів. Однак східний її сусіда насправді динамічно занурюється у віджилі архетипи колективного підсвідомого, а типологічна спорідненість історії та культури Білорусі й України робить сьогоднішній білоруський досвід можливим українським майбуттям, що гранично підвищує цінність білоруських зусиль для нас.

Якщо маргінальність перетворюється на суспільну норму, культура виявляється маргінальним явищем. «Фрагменты» – це приклад відтворення національної традиції купкою інтелектуалів у неорадянському (тобто донціональному) соціумі, – без посилань на обставини диктатури, без демонізації «русского вопроса», з єдиним прагненням істини, аби стати вільними. Природним рушієм такого відтворення є воля до спротиву, а першими наслідками – цілковите одужання від народництва й намагання висловити ту істину, якою є сама білоруська еліта.

Концепція журналу базується на основних засадах мислення інтелектуалів Міжмор'я кінця тисячоліття: духовний Опір («la culture revolte»), втеча з імперії, паломництво до Середньої Європи, «смерть народу», культурний та політичний націоцентризм, ігровий характер культури. Позицію редакції можна стисло передати словами головного редактора Ігоря Бабкова: «...Це оборона мобілізованої меншини проти пануючої більшості – інтелектуалів проти влади, елітарної культури проти культури масової, малих культур проти культур-агресорів. Оборона унікального проти універсального, локального проти глобального».

Композиційно № 3 – 4, як і кожне число «Фрагментов», розгортається як партія гри у Вальдцелі. У рубриці «Тема/Текст» тема «Культура спротиву» задається паризькими лекціями Юлії Кристєвої «Сенс та нонсенс бунту», галузиться в обговоренні в редакції як «Сенс та нонсенс спротиву», збагачується білоруським досвідом в «Одній

інкарнації змагання» Міхася Боярина, медитацією Володимира Цибулька «Ангел спротиву» та балканськими рефлексіями Костянтина Оруша «Тероризм як ілюзорне існування в другій реальності». У рубриці «Текст/Топас» тема людини в її ставленні до світу розглядається з позицій класичного психоаналізу (Зігмунд Фройд), модерного психоаналізу (Альфред Шопф) та антропологічної філософії (Арнольд Гелен). У рубриці «Топас/Мислення» аналізується розуміння цього кола ідей М.Гайдеггером, Г.Гадамером та Р.Бартом. Літературне відтворення тем номера – проза Славоміра Мрожака та Данила Кіша й поезія Ярослава Сейферта. Нарешті, певний синтез тем номера – у «Середній Європі – новій модерності» Ігоря Бабкова та у «Білорусі: між Півднем та Північчю» Сергія Санька.

Цей «Середньо-європейський культурний огляд» (як визначено жанр видання) – класичний літературний твір доби постмодерну: без патоки й патосу, над політикою та ідеологією, поза академізмом й нагальними потребами пропаганди. І даремно Марина Львова, слідом за Роланом Бартом, намагається переконати читача у «смерті автора»: у кожному з цих «Фрагментів» крізь текст світиться авторська особистість – виходець із катакомб, в'язень дому буття, жрець сасга lingua, гравець з Йоганнесом Гейзингою, чернець літературно-наукового ордену (школа, що, за самвидавською звичкою, редакція не подає про них жодних відомостей).

Камінь, що котить до вершини білоруська еліта, – творення модерної нації в іншомовному постколоніальному оточенні. І доки на розі мінських вулиць Скорини та Енгельса молодий білоруський Заратустра, за Ігорем Бабковим, «трохи сп'янілий від істини й тверезий власною волею», вихований свободою, кидає зернятка у сніжне небо, – доти залишається надія на Білорусь.

Віталій Пономарьов

Фільм «ШОА» («Катастрофа») Клода Ланцмана.

В плані діяльності Французького культурного центру (м. Київ) на 1998 р. є показ фільму всесвітньо відомого режисера Клода Ланцмана «ШОА». Цей фільм вийшов на екрани в Парижі у 1985 році і став потрясінням, відкриттям для багатьох, адже реальна історія Другої світової війни все ще залишається невідомою. Одна з тих сторінок – це історія знищення євреїв у гітлерівських таборах смерті. Звичайно, люди щось знали про це, але у своєму фільмі Клод Ланцман розкриває суть явища: показує місця подій, опитує свідків, — тих небагатьох, хто вижив, нацистів – учасників знищення, які погодилися дати свідчення, і просто очевидців, здебільш поляків, які на власні очі спостерігали ці події протягом чотирьох років, з 1941-го по 1944 рік: вели потяги, працювали на залізничних станціях або ж просто обробляли свої ділянки поряд з таборами Треблінка, Собібор, Аушвіц, Белжець та іншими, з такими ж страшними назвами.

Фільм К. Ланцмана не є традиційно документальним фільмом. Як «Ніч і туман» Алена Рене 1959 року, навіть якщо в ньому надано